

TÜRKİYE’NİN LİBYA OLAYLARINDA İZLEDİĞİ POLİTİKAYI REALİZMİN İNSAN DOĞASI, GÜÇ VE AHLAK TANIMLARI ÜZERİNDEN AÇIKLAMAK

Abdulgani BOZKURT*

ÖZET

Realizm, Uluslararası İlişkiler disiplininde üzerinde en çok tartışılan teorilerden biridir. Geçmiş iki bin beş yüz yıl öncesine dayandırılan Realizm ele aldığı güç, çıkar, devlet, güçler dengesi, tehdit gibi önemli kavramlar nedeniyle tartışılmaya da hiç kuşku yok ki devam edecektir. Bazı yönlerinin eksiliği ile eleştirilse de realizm, dünyada meydana gelen olayları anlamada/açıklamada hala referans alınan en önemli teorilerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu makalede Realizmin gücü, insan doğasını ve ahlakı nasıl açıkladığı ele alınacaktır. Ve Türkiye’nin Libya iç savaşında ve Libya’ya düzenlenen operasyonlarda göstermiş olduğu refleks realizm bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Realizm, Güç, Çıkar, Türkiye, Libya

ANALYZING TURKEY’S POLICY ON THE EVENTS IN LIBYA ACCORDING TO DEFINITION OF HUMAN NATURE, POWER AND ETHIC IN REALISM

ABSTRACT

Realism is one of the much-debated theories in the discipline of international relations. History of Realism which is based on two thousand five hundred years ago will continue to be discussed for the reason that examining some notions like power, interest, state, balance of power and threat. Although there are some criticism on realism because of its deficiency, realism is one of the main theory which is taken as a reference explaining/understanding events in the world. In this article, the concept of power, human nature and ethic will be addressed according to realism. Also Turkey’s reaction to Libya civil war and the operations in Libya will be evaluated in the context of realism.

Keywords: Realism, Power, Interest, Turkey, Libya

*Araş.Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
abdulgani.bozkurt@rize.edu.tr

GİRİŞ YERİNE: ÜLKELERİN KADERLERİNİ NE TAYİN EDER?

Bütün semavi dinler aslında savaşla ilgili birtakım ayetler, bölümler içerse de özünde insana iyi, ahlaklı, yardımsever ve erdemli olmayı öğütler. Semavi dinlerin yanında Budizm ve Konfüçyanizm gibi dinler de inananlarına erdemli ve diğerkâm olmayı salık verirler. Ancak hemen hemen bütün dini metinler neredeyse aynı şeyi salık vermesine ve dünya nüfusunun önemli bir bölümünün de bu zikredilen dinlerden birine bağlı olmasına rağmen çatışmalar, savaşlar ve akan kanlar bir türlü engellenememektedir. Aslında öğütün iyi olana değil, kötü ve eksik olana verilen bir şey olduğu göz önünde bulundurulsa, hemen hemen bütün dinlerin neden erdemli ve iyi olmayı öğütlediği açıkça anlaşılacaktır. Zira özünde zaten iyi ve erdemli olan birine “iyi ve erdemli olmalısın” öğütü verilmez; verilemez. Ancak kötü ve erdemli olmayan birine “iyi ve erdemli olmalısın” öğütü verilebilir. Ya da doğası gereği erdemli olmamaya meyyal kişiye bu öğüt verilebilir. Olaya bu açıdan bakıldığında, aslında bütün dinler verdikleri öğütlerle insanın sahip olduğu hırslı yapıya ve bitmek tükenmek bilmeyen arzularına dikkat çekmektedir.

Realizm de insanın, özünde bencil olduğu vurgusunu yapmaktadır. İnsanların sahip olduğu bencil yapı sayesinde diğerlerinin önüne geçme güdüsüyle hareket ettiğini ifade etmektedir. Mademki devletleri yönetenler de insanlardır, o halde devletlerin gösterdiği refleksleri anlamamanın yolu insanı anlamaktan geçmektedir. Bu sebeple realizmin üzerinde durduğu üç kavram -insanı ve dolayısıyla onun yönettiği devleti anlamada- *insan doğası*, *ahlak* ve *güç* olarak öne çıkmaktadır. Çatışma durumundaki insan doğasının getirdiği ahlak anlayışı ve bu anlayıştan hareketle elde edilmek istenen güç-çıkarcı, devletlerin uluslararası arenada nasıl hareket ettiklerinin anlaşılması açısından temel teşkil etmektedir.

I. İNSAN DOĞASI, AHLAK VE GÜÇ BAĞLAMINDA REALİZM

Realizm, politikanın şekillenmesinde insan doğasının önemine ve uluslararası sistemi düzenleyen bir hükümetin, mekanizmanın olmamasına vurgu yapmaktadır. Thompson'a (1985) göre “İnsan doğasının yapısı, insanlığın ilk doğuşuna kadar gider” (aktaran Donnelly, 2000: 9) ve bu yapı egoist bir özellik taşır. Egoizm ise insanın ahlaktan yoksun bir şekilde sadece çıkarlarını ön plana alan bir tutumla hareket etmesine sebep olur (Donnelly, 2000: 9). Başka bir

ifade ile realizm insanın, liberallerin savunduğunun aksine alturistik (diğerkâm) olmadığını, antagonistik olduğunu savunmaktadır (Çalış ve Özlük, 2007: 230). Yani insanın, özünde sadece kendisini düşünen, diğerlerini muhalif, rakip ve düşman olarak kabul eden bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmektedir. Böyle bir yapıda herkesin herkesle karşı karşıya geleceğini ve savaş durumunda olacağını savunan T. Hobbes bu savını üç temel prensip ile desteklemektedir.

Birincisi, insanın ahlaktan yoksun bir şekilde hareket ettiği ve fiziksel istekleri tarafından kontrol edildiğidir. Bu istekler, sınırlı ve kıt mallar için mücadele eden insanların benliğine işlemiştir. İkincisi, bu malları kazanan insanların kendilerini koruma altına almak için diğerleri üzerinde iktidar kurma veya üstünlük sağlama arayışında olduğudur. Bu durumun meydana gelme sebebi başkalarına güven duygusunun olmamasıdır. Üçüncüsü ise insanın saygınlığı elde etme çabası ve başkalarının onun üstünlüğünü kabul etmesini istemesidir (Tannenbaum ve Schultz, 2011: 225).

Hobbes'un savunduğu bu üç temel argümanı elde etmek için kuşkusuz güce ihtiyaç vardır. 17. yüzyılda yaşayan İngiliz filozof Hobbes'un (1588–1679) fikirlerinden hareketle Hans Morgenthau (1967) da uluslar arasında inşa edilen politikanın, güç açısından tanımlanan milli menfaate dayalı değişmeyen ve evrensel kurallarla yönetildiğini savunmuştur (aktaran Bozdağlıoğlu, 2007: 139). Gerek Hobbes gerek Morgenthau, klasik realizmin en önemli kuramcılarında olarak kabul edilirler ve taşıdıkları fikirlerde insan doğasına, insanın özünde egoist olduğuna ve özellikle gücün elde edilmesine yaptıkları vurgu dikkat çekicidir (Wendt, 1992: 395).

Ancak güce yapılan vurguda, gücün ne olduğu konusunda ve devletlerin neden güce ihtiyaç duydukları noktasında genel bir tartışma söz konusudur. Tamamen Realizm ile özdeşleştirilen güç kavramına liberaller, feministler ve Marksistler de birtakım anlamlar yüklemektedirler. Burada realizm ile simgeleşen kaba kuvvet yolu ile elde edilen güçtür. Diğer birçok teori, analizlerinde gücü kültürel, fikirsel ve kuramsal olarak değerlendirip realizmden ayrılmaktadır (Özdemir, 2008: 114).

Realist bakış açısı ile güç, caydırıcılığı ve yaptırım gücünü elinde bulundurma olarak tanımlanabilir. Başka bir ifade ile güç için bir insanın diğeri üzerinde sahip olduğu ve sürdürdüğü etkidir denebilir. Aslında bu tanımıyla güç, bütün sosyal ilişkileri kapsar ve fiziksel,

psikolojik bütün etkileri içinde barındırır (aktaran Williams, 2004: 638). Morgenthau'ya (1985) göre gücü tek cümle ile özetlemek gerekirse güç, insanın insan üzerindeki her türlü etkisidir (aktaran Arıboğan, 2007: 205).

Realistler de güce yükledikleri anlam itibarıyla klasik realistler ve neo-realistler olarak ayrılmaktadırlar. Klasik realistlere -Hans Morgenthau (1946)- göre devletlerarasındaki rekabet, insanların arzulu-istekli doğalarından gelen gücü elde etme mücadelesidir. Yani güç nihai olarak ulaşılması gereken bir amaçtır. Neo-realistler -Kenneth Waltz (1979)- ise insan doğasını göz önünde bulundurmadan gücü ulaşılması gereken bir amaç olarak değil, (devlet bazında) sadece hayatta kalmak ve güvenliği sağlamak için elde edilmesi gereken bir araç olarak görmektedirler (aktaran Walt, 1997: 932).

Gerek amaç gerekse araç olarak kabul edilsin günümüzde güç, birçokları tarafından varlıklı olmanın, saygınlık kazanmanın, iyi hissetmenin, güvende olmanın ve hatta haklı olmanın aracı olarak görülmektedir. Güç amaç olarak ele alındığında, onu elde etmek için her yol mubahtır anlayışı ortaya çıkmaktadır. Bu da herkesin bencil olduğu bir ortamda insan doğasının gereğidir. Güvenliği kazanmak ve onu garanti altına almak için güç, bir araç olarak kabul edildiğinde de güvenliği kazanma adına verilen mücadelelerde ortaya çıkabilecek olan her türlü zayıf mubahtır anlayışı ortaya çıkmaktadır. Sebepleri bakımından ikincisinin ilkinin göre kısmi bir ahlakiliği söz konusu olsa da sonuçları bakımından ikisi arasında bir fark olmadığı görülmektedir.

Güce ulaşma veya güvenliği temin etme çabasının neticesi olarak ortaya çıkan çatışmaların engellenmesi ve insanların birtakım dürtülerine ket vurulması için bir otorite gereklidir. Bu sebeple Hobbes, devlet kurumunu adaletin tek kaynağı olarak görmektedir. Adaletin tek kaynağı olmakla birlikte iktidarın da kaynağı olan bu kurum vasıtasıyla huzur ve istikrar güvence altına alınmış olacaktır. Bir hükümet bunu sağlayamazsa o yıkılır yerine huzuru sağlayabilecek başka bir hükümet getirilir (Moseley, 2011: 128–129).

Devlet bir üst otorite olarak kabul edildiğinde vatandaşları arasında göreceli huzuru sağlamasının mümkün olacağı kabul edilmektedir. Bu huzurun uluslararası politikada/arenada sağlanamayacağı aşikârdır. Çünkü uluslararası sistemde adaleti sağlayacak, huzuru getirecek bir üst merci bulunmamaktadır. Nasıl ki devlet içindeki bireyler, kendi çıkarlarını ön planda tutarak

egoist bir şekilde hareket etme eğilimde iseler, bireylerin oluşturdukları devletler de aynı şekilde hareket edeceklerdir. Dolayısıyla düzensizliğin hâkim olduğu bir sistemde değerlerin savunulması ve tutarlı hareket edilmesi zor görünmektedir. Devletlerin uluslararası arenada sabit ve tutarlı hareket etmemelerinin sebepleri yukarıda ifade edilen noktada aranmalıdır.

Ancak her şeye rağmen doğası gereği bencil olan insanların rızasının¹ da hesaba katılması gerekir. Bu nedenle devletleri yöneten liderler çoğu zaman sorumluluk içerisinde hareket etmek zorunda kalmaktadırlar. İdealistler, ahlaki ilkelerin insanlar arasındaki ilişkileri belirleyen evrensel unsur olduğuna inanırlar. Bu yönüyle ahlak, sadece insanlar arası bir olgu değildir. İdealistler, insanlığın biçimlenmesinin yer aldığı her türlü yapılanmada bu ilkelerin olması gerektiğini savunurlar (Çalış ve Özlük, 2007: 231). Güce ulaşma açısından ahlaki değerlere önem veren idealistlerin aksine realistler, Machiavelli'nin ifade ettiği "güç ahlaki ve insani değerlere bakılmaksızın elde edilecek bir olgudur" düşüncesine inanmaktadırlar. Machiavelli'nin ahlak anlayışı bu noktada realizmin değişmezleri arasında yer almaktadır. Machiavelli (1994) ahlakı bireysel ve devletsel olarak ikiye ayırmaktadır: İçinde dini motifler barındıran bireysel ahlak insanın kendisi ile ilgilidir. Devletsel ahlak ise devletin çıkarlarını korumaya yöneliktir. Bu ikisi çatıştığında devletsel ahlakın bireysel ahlaka tercih edilmesi sorumluluk ahlakının bir gereğidir. Zira bir kral, bir imparator, bir devlet başkanı, bir başbakan özünde çok iyi, ahlaklı, yardımsever ve müşfik olabilir. Ancak bu özelliklerinden dolayı devletin başarısı akamete uğrarsa o kötü ve beceriksiz biridir. Böyle bir lider bu özellikleri taşıyorsa bile devlet mevzularında bu özellikleri bir kenara bırakmalıdır. Diğer taraftan bir lider de kötü, acımasız, hırslı, saldırgan olabilir. Ancak bu lider sonuçta devletini başarıya götürüyorsa becerikli ve iyi bir liderdir (aktaran Arı, 2002: 137-138). Machiavelli'ye (1994) göre siyaset adamının hedefi başarıdır. Bu başarıya giden yolda kuvvet kullanımı meşrudur. Önemli olan devletin yani aslında prensin menfaatidir (aktaran Toklu, 2006: 14).

¹Devletler, özünde her ne kadar çıkarıcı davransalar da idealist bir dil kullanabilirler. Machiavelli'nin ahlak anlayışına göre kullanılmalıdır da. Bu durum bir ihtimalden ziyade başarıya giden yolda bir gerekliliktir. Ve bu gereklilik yerine getirilmelidir. ABD Afganistan'a girerken dünyayı terör belasından kurtarmak için girdiğini söylemiş ve Afganistan'ın jeo-stratejik öneminden bahsetmemiştir. Yine aynı şekilde, Irak'a girerken dünyayı tehlikeli bir diktatörün elinde bulunan kitle imha silahlarından kurtarmak için girdiğini söylemiş, Irak'ın doğal kaynaklarından hiç bahsetmemiştir. ABD'nin bu iki olaydaki tutumu, devletlerin çıkarları için mücadele ederken geniş halk kitleleri nezdinde meşruiyetlerini korumak ve halkın rızasını kazanmak için tercih ettikleri üsluba verilebilecek en iyi örneklerdendir.

Machiavelli'ye göre ahlak, herkesin ahlaklı olduğu bir ortamda konuşulmaya değer bir kavramdır. Ancak böyle bir durum asla söz konusu değildir. Bütün insanların dürüst olduğu bir dünyadan söz etmek mümkün olmadığı için iyi bir lider hayvan doğasını nasıl kullanacağını öğrenmek zorundadır. Bu doğada seçeceği hayvanlar aslan ve tilki olmalıdır. Tilki kendisini kurtlardan koruyamazken aslan da kendisini tuzaklardan koruyamaz. Dolayısıyla tuzağa düşmemek için tilki olmak, kurtların üstesinden gelmek için de aslan olmak gerekir. Eğer bir lider verdiği sözü yerine getirdiğinde zarar göreceğini biliyorsa o sözü tutmak zorunda değildir hatta tutmamalıdır. Herkesin verdiği sözü yerine getirdiği bir dünyada bu davranış ahlaki olmazdı. Ancak böyle bir dünya yoktur ve insanlar verdikleri sözleri tutmaz olduklarında liderin de tutmaması elzemdir (Machiavelli, 2002: 99–100).

Aslında bu tespiti ile Machiavelli devletlerarasında yapılan hiçbir antlaşmanın tam başarıya ulaşmamasının, başarıya nispi olarak ulaşsa bile uzun süre baki olamamasının altında yatan nedeni ifade etmektedir. İnsanların birbirlerine güvenmediği ve kendi çıkarlarını düşündüğü bir ortamda devletler de birbirlerine güvenir gibi görünmekte ancak öz itibarıyla kendi çıkarlarını gözetmektedirler. Bu sebeptendir ki tarihin başlangıcından bu yana bütün insanların, ulusların, kültürlerin ve devletlerin üzerinde mutabakata vardığı, sağduyu ve vicdanın hâkim olduğu bir tek ortak anlaşma mirası bugüne ulaşmamıştır.

Genelde dünyada cereyan eden hadiselerle özelden ise Türkiye'nin Libya olayındaki değişken ve çelişkili tutumuna bu pencereden -yani realist bakış açısı ile- bakmak yaşananları ve önümüzdeki süreçlerde yaşanması muhtemel hadiseleri açıklamada yardımcı olacaktır.

II. TÜRKİYE'NİN LIBYA OLAYLARINDA İZLEDİĞİ SİYASET

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye'nin Libya olaylarında, önce idealist-değer odaklı davranış ardından "reel-politik" gereği davranış sergilemesinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Ancak Türkiye'nin sergilediği bu tutuma geçmeden önce Libya hakkında kısa bir bilgi vermek ve özü itibarıyla isyanın başlaması, sürmesi ve bitmesi safhalarını değerlendirmek Türkiye'nin izlediği siyaseti anlamak açısından önem arz etmektedir.

A. Genel Bilgilerle Libya

2011 yılı tahminlerine göre yaklaşık 6 milyon 600 bin nüfusa sahip olan Libya'da halkın %97'sini Sünni Müslümanlar oluşturmaktadır. Arapçanın resmi dil olduğu ülkede İtalyanca ve İngilizce de konuşulmaktadır. 1.759.540 km² yüzölçümü ile dünyanın 17. büyük ülkesidir (www.cia.gov, 2011). Bir Akdeniz ülkesi olan ve Afrika kıtasında yer alan Libya'nın batısında Tunus ve Cezayir, doğusunda Mısır, güneyinde Çad ve Nijer, güneydoğusunda Sudan ve kuzeyinde Akdeniz bulunmaktadır.

1551'de Turgut Reis tarafından fethedilerek Osmanlı toprağı olan Libya, 1911 Trablusgarp savaşına kadar Osmanlı'nın Afrika'daki en önemli eyaletlerinden biri olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İtalyanlarla uğraşmak zorunda kalan Libyalılar, 1943'ten itibaren Fransız ve özellikle de İngilizlerle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Libya, Ömer Muhtar'ın İtalyanlarla girdiğı mücadelenin benzeri olarak yeni sömürgecilerle mücadeleye girişen İdris es-Senûsi liderliğinde (Bölme vd., 2011:8) 1951 yılında bağımsızlığını kazanmıştır (Aydın, 2011). Bağımsızlığın ardından İdris es-Senûsi kral olmuş ve 18 yıl kral olarak başta kalmıştır. 1969 yılında Muammer Kaddafi öncülüğünde bir grup subayın gerçekleştirdiğı darbe ile krallık ortadan kaldırılmış ve Libya kendine has bir yönetim ile tanışmıştır. 1 Eylül 1969'da daha 27 yaşında iken Kralı deviren Kaddafi 2009 yılının 1 Eylül'ünde gerçekleştirdiğı, 6 gün süren ve Türkiye'den önemli isimlerin katıldığı, görkemli 40. yıl kutlamaları (www.cnnturk.com, 2009) ile hiç gitmeyecekmiş gibi bir portre çizmiştir. Ancak kutlamaların ardından henüz 2 yıl geçmişken Libya'daki muhalifler tarafından linç edilmiştir. Kaddafi sonrası ülkede seçimler yapılmış ancak ülkeye sükûnet hala daha hâkim olamamıştır.

B. Libya'da Yanan Ateş, NATO Operasyonu ve Operasyonun Sonuçları

Tunus'ta -26 yaşında üniversite mezunu- bir seyyar satıcı olan Muhammed Buazizi'nin, tezgâhının elinden alınması üzerine kendisini yakmasıyla başlayan protesto gösterileri kısa sürede halk ayaklanmasına dönüşmüştü. 23 yıldır Tunus'u yöneten devlet başkanı Zeynelabidin bin Ali isyan karşısında fazla dayanamamış ve 14 Ocak'ta devrilmişti. Olaylar neticesinde Zeynelabidin bin Ali, ülkesini terk etmek zorunda kalmıştı (www.zaman.com.tr, 2011). Zeynelabidin bin Ali'nin devrilmesinin taşıdığı en önemli anlamlardan biri de sembolik

yönünün olmasıdır. Zira ilk defa Arap ülkelerinin birinde zorla başa geçmiş bir lider, halk tarafından gerçekleştirilen darbe ile görevinden uzaklaştırılmıştır (Şahin, 2011: 9). Tunus'ta yanan ateş halkın fakir ve sefil bir halde yaşadığı Mısır'a sıçramada gecikmemiş, yüz binlerce insanın ünlü Tahrir meydanını işgali ile başlayan müesses nizamdan kurtulma çabası Hüsnü Mübarek'in görevden ayrılması ile sonuçlanmıştır.

Mısır'ın ardından isyan ateşinin yandığı bir diğer durak ise Libya olmuştur. 15 Şubat 2011'de başlayan protesto gösterilerinin ardından 17 Şubat'ta halk hükümete karşı direnişe başlamış ancak bu eylemler askerin sert müdahaleleri ile karşılaşmıştır. 11 Mart'ta toplanan AB Güvenlik Konseyi'nde İngiltere ve Fransa gibi ülkeler Libya'ya karşı askeri operasyondan yana tavır koyarken Almanya böyle bir olasılığa karşı çıkmıştır (Akgül, 2011: 57). Akabinde toplanan Birleşmiş Milletler, Libya'ya müdahalenin yolunu 10 "Evet" ve 5 "Çekimser" oyla açmıştır. Buna göre Libya hava sahası, uçuşa yasak bölge olarak ilan edilmiş ve İtalya üslerini açtığını duyurmuştur (www.haberturk.com, 2011). BM'nin sivillerin korunması amacıyla verdiği yetki doğrultusunda NATO güçleri Trablus'tan başlayarak Libya semalarında aylar sürecektir olan hava saldırıları düzenlemeye başlamıştır (www.bbc.co.uk, 2011). 19 Mart 2011'de Fransa'nın öncülüğünde başlayıp aylar süren yoğun saldırıların ardından Kaddafi, aylardır saklandığı memleketi Sirte'de 20 Ekim 2011 günü öldürülmüştür.

Kaddafi'nin öldürülmesinin ardından toplanan NATO komutanları, 21 Ekim'de bir araya gelerek yedi aydır Libya'da devam eden bombardımanları sona erdirme konusunu ele almıştır (www.bbc.co.uk, 2011). NATO tarafından, BM Güvenlik Konseyi'nin 31 Mart'ta aldığı 1973 no'lu karar gereği başlattığı (www.nato.int, 2011) askeri operasyonların 31 Ekim tarihi yerel saatle 23:59 itibarı ile sonlanacağı açıklanmıştır (www.haberturk.com, 2011).

Yedi ay süren ve Kaddafi'nin ölmesi, hükümetin yıkılması ile sonuçlanan saldırılarda toplam 7943 sorti yapılmıştır (www.cnn.com, 2011) Sayının tam olarak ne olduğu bilinmemekle birlikte 20 binden fazla insanın öldüğü tahmin edilmektedir. Operasyonların ardından NATO Genel Sekreteri Rasmussen, ihtiyaç duyulması halinde yeni oluşan Libya hükümetine demokrasiye geçiş sürecinde destek verebileceklerini ifade etmiştir. Bunun yanında savunma ve güvenlik sektörlerinde de yardım edebileceklerinin altını çizmiştir (www.nytimes.com, 2011).

Alt yapı ve üst yapının neredeyse tamamının çöktüğü Libya'da savaşın ardından zarar görmeyen tek kurum petrol bakanlığı olmuştur. Petrol yataklarının %10'un da sıkıntı olduğunu ancak kalan % 90'lık kısmının gayet iyi olduğunu ifade eden bakanlık yetkilileri Ekim (2011) ayının başında yaptıkları açıklamada, takip eden iki-üç hafta içinde günlük petrol üretiminin 500–600 bin varil şeklinde olacağını, önümüzdeki bir yıl içinde ise bu üretimin günlük 1 milyon 600 bin varile ulaşacağını ifade etmişlerdir (*tr.euronews.net*, 2011).

Önemli bir petrol ülkesi olan Libya, nüfusun azlığı dolayısıyla petrolün kişi başına katkısında dünyada en üst sıralarda yer almaktadır. Bu, Libya petrolünün Libyalıları ilgilendiren özelliğidir. Bunun yanında uluslararası arenada güçlü devletleri ilgilendiren boyutu ise, Libya'nın -petrol şirketlerinin dili ile- dünyanın Cezayir'le beraber en tatlı petrolüne sahip olmasıdır. Bu sebeptendir ki Libya'da olaylar başladığında ABD, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi ülkeler savaşın bir numaralı aktörleri olarak ortaya çıkmışlardır (*www.radikal.com.tr*, 2011). Çünkü petrol ve enerji kaynaklarının geçiş yollarına hükmetmek dünya politikasında söz hakkına sahip olmanın önünü açmaktadır. Henüz iç savaş ve operasyon devam ederken Ulusal Güvenlik Konseyi (UGK) başkanı Abdülcelil'in, ülkenin yeniden inşa edilmesi aşamasında muhalifleri destekleyen ülkelere öncelik verileceğini ve bu önceliğin de aldıkları destek nispetinde olacağını açıklaması, operasyonda ismi geçen ülkelerin neden bu kadar hevesli olduklarının anlaşılması açısından önemlidir (*www.sonhaberler.com*, 2011).

Gelinen noktada, Kaddafi'ye karşı başlayan isyan neticeye ulaşmış olsa da Libya'da binlerce insanın linç, işkence ve kötü muameleye maruz kalmaya devam ettiği BM tarafından rapor edilmiştir (*www.hurriyet.com.tr*, 2011). UGK'nin varlığı ve seçimlerin yapılması ülkeye henüz düzen, sükûnet ve istikrar getirmiş değildir. Bu sebepten, Kaddafi sonrası Libya'nın istikrara kavuşacağı konusunda yakın vadede iyimser kanaatler bulunmamaktadır. İstikrara kavuşacaksa bile bunun nasıl olacağı konusunda kafa karışıklıkları devam etmektedir. Bir devlet geleneğine sahip olmayan Libya'nın sorunlu iç yapısına, sahip olduğu doğal kaynaklar vesilesi ile müdahil olma iştiafında olan dış aktörler eklenince durum içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Kısa vadede suni çözümler üretilse de orta ve uzun vadede böyle bir Libya'nın karışma ihtimali daima göz önünde bulundurulmalıdır.

C. Aynı Türkiye, İki Farklı Tutum

Libya, Türkiye'nin dış politikasında ve Türk halkında önemli bir yere sahiptir. Gerek Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türkiye'ye askeri yardımda (www.dha.com, 2011) bulunması gerekse çok sayıda Türkün ülkede çalışma imkânı bulması, Libya'nın Türkiye nezdinde önemli bir yer teşkil etme sebeplerinden yalnızca birkaçıdır. Özellikle devlet bazında Türkiye'nin, Libya'da çok önemli yatırımları vardır. Libya ekonomisinde hem ithalat hem de ihracat düzeyinde birinci sırada yer alması da Türkiye, –birinci sırada olan ülke İtalya'dır- İtalya'nın hemen ardından gelen Almanya, İngiltere ve Güney Kore gibi ülkelerin arasında yer almaktadır (www.ito.org.tr, 2011). Libya ekonomisinde önemli bir yer tutan Türkiye'nin Libya'ya 2010 itibarıyla yaklaşık olarak 2 milyar \$ civarında ihracatı ve Libya'dan 500 milyon \$ civarında ithalatı bulunmaktadır (www.tuik.gov.tr, 2011). Bunun yanında elde net rakamlar olmamakla beraber olaylar patlak vermeden önce, Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'ın ifadesi ile Libya'da yaklaşık 25 bin Türk işçi çalışmaktaydı. Ve 100'ün üzerinde şantiyede değeri 15 milyar \$'ı bulan 214 proje devam etmekteydi (www.timeturk.com, 2011). Bu açıdan bakıldığında Libya'nın özellikle ekonomik açıdan Türkiye için ne anlam ifade ettiği daha net anlaşılacaktır. Olaylarının Türkiye'ye maliyeti milyon \$ ile ifade edilebilecek küçük rakamlarla mahdut değildir.

Tunus ve Mısır gibi insanların evine ekmek götürdüklerinde kendilerini mutlu addettikleri bir ülke değildir Libya. Tunus ve Mısır, kötü idarecilerin elinde olmakla beraber bol kaynaklara sahip olmayan iki ülkedir. Libya'da insanların da yokluk çektiği kabul edilebilir belki ancak bu yokluk ülkelerinin kaynak sıkıntısından kaynaklanmamaktadır. 6 milyon civarında nüfusa sahip olan ülke, dünya petrol üretiminin % 2'sine ve oldukça kaliteli petrole sahiptir (Arı, 2005: 834). Petrolün kişi başına etkisi düşünüldüğünde İran'dan, Rusya'dan ve birçok petrol ülkesinden avantajlı durumdadır. Petrolün yanında diğer doğal kaynakların da etkisi ile Libya'nın hiçbir dış borcu bulunmamaktadır. Kredi kuruluşlarınca AAA- gibi önemli bir not alabilen Libya'nın, 2010 itibarıyla petrol rezervleri 139 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir (www.itso.org, 2011). Yine aynı yıl itibarıyla Libya'nın doğalgaz ve petrolden elde ettiği gelir 40 milyar \$ olmuştur (www.cnnturk.com, 2011). Ne var ki Libya'nın bu kadar bolluk içinde olmasının yanında şanssızlığı, batı karşıtı politikaları nedeni ile sürekli Batı ve ABD'yle çatışan ülke ekonomisinin ve siyasetinin çoğunlukla Kaddafi'nin şahsına indirgenerek ele alınmış

olmasıdır (Ataman ve Sönmez, 2010: 181). Bu sebeptendir ki Kaddafi, elindeki onca imkânı toplumun refahını sağlamada yeterince kullanamamış ve toplumun önemli bir kesiminin nefretini celbetmiştir.

Dengesiz tavırları ile Batı'yı rahatsız eden Kaddafi'ye karşı fırsatı eline geçiren Batı, Libya'ya Kaddafi'yi devirmek için operasyon düzenlemekte tereddüt bile etmemiştir. Zira Batı'nın, kendisine yakın olan Hüsnü Mübarek'i bile sahiplenmede duyarlı davranmaması göz önünde bulundurulduğunda Kaddafi konusunda duyarlı davranması zaten beklenemezdi. Bu yönü ile Batı, Libya olaylarının başlaması ve bitişi ile daha tutarlı² bir siyaset izlemiştir. Yani başından beri Kaddafi'nin gitmesinden/ etkisizleştirilmesinden yana tavır koymuş ve bu tavrın arkasında Kaddafi gidene/etkisizleştirilene kadar da durmuştur.

Ancak ne var ki, Libya olaylarında Türkiye'nin tavrı –çıkarları gereği- batı kadar net ve tutarlı olmamıştır. Türkiye'nin Libya'ya düzenlenen operasyonlar karşısındaki tutumundan sadece bir iki yıl öncesine gitmek ve Türkiye'nin Libya ile ilişkilerine bakmak neden tutarlı bir hareket sergileyemediğinin de cevabını vermektedir.

Kaddafi'nin 2009 yılında tertiplelediği ve büyük görkemle sergilediği başa geçişinin 40. yıl kutlamalarına Bülent Arınç ve eşi Münevver Arınç, İslam Konferansı Teşkilatı Genel Sekreteri Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu ile Emine Erdoğan katılmıştı. Arınç ve İhsanoğlu şeref tribününden kutlamaları izlerken, Emine Erdoğan ve Münevver Arınç da Kaddafi'nin eşi Safiye Farkaş ve kızı Ayşe Kaddafi ile programı yan yana izlemişlerdi (www.hurriyet.com.tr, 2011). Kutlamalara şeref konuğu olarak katılmak ve üst düzey yöneticiler ile bu kutlamaları izlemek, yöneticilerle ve onların politikalarıyla bir sorun olmadığının açık bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Yine diğer taraftan, Başbakan Erdoğan 28–30 Kasım 2010 tarihlerinde Libya'da düzenlenen 3. AB-Afrika Zirvesi'ne Libya Lideri Muammer Kaddafi'nin daveti üzerine onur

² İngiltere, Fransa ve İtalya gibi ülkelerin sergiledikleri bu göreceli tutarlı politika Libya'da olayların başlamasından bitişine kadar geçen süre ile sınırlıdır. Zira unutulmamalıdır ki, Fransa ve İtalya gibi ülkeler bundan iki yıl öncesine kadar başkentlerinde Kaddafi'nin çadır kurmasına müsaade etmişler. Çıkarı gereği çadır kurduran bu ülkeler yine çıkarı gereği Kaddafi'ye cephe almışlardır. Fotoğrafın tamamına bakıldığında bu ülkelerin de çıkarları gereği tutarsız politika izledikleri net bir şekilde görülmektedir. Bu ülkelerin Türkiye'den ayrıldıkları tek nokta Libya operasyonlarında daha tutarlı bir politika izlemeleri olmuştur.

konuğu olarak katılmış ve kendisine “Kaddafi İnsan Hakları Ödül”ü verilmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2011). Ödülü alan Başbakan Erdoğan'ın aynı toplantıda yaptığı açıklamalar ise Türkiye'nin Kaddafi'ye ve O'nun şahsında Libya politikalarına bakış açısını ortaya koyması açısından önemlidir: “Şahsımdan ziyade, ülkem ve milletim adına teslim aldığım bu ödülün, bölgesel ve küresel ölçekte, insan hakları noktasındaki mücadelemizi teşvik edeceğinden emin olabilirsiniz” diyen Başbakan Erdoğan, konuşmasını Kaddafi'ye teşekkür ile bitirmiştir: “Bu vesileyle bölgesel ve küresel ölçekte işbirliğinin geliştirilmesi yönünde gösterdiği gayretlerden ötürü Libya lideri Muammer Kaddafi'ye şükran ve takdirlerimi ifade etmek isterim” (www.libyatv.com, 2011). 2009 ve 2010 yıllarında yaşanan bu iki mühim olay başka herhangi bir şeye gerek bırakmadan Türkiye'nin Libya'ya ve Kaddafi'ye karşı bakış açısının değerlendirilmesi bakımından yeterli görünmektedir.

Başbakan Erdoğan'ın yine aynı toplantıda dile getirdiği “Şimdi biz, dünyanın neresinde olursa olsun, zulme, haksızlığa, hukuksuzluğa, adaletsizliğe karşı çıktığımız için, sesimizi yükselttiğimiz için gerek kendi ülkemizde, gerek kimi uluslararası çevrelerde eleştiriye maruz kalıyoruz” (www.radikal.com.tr, 2011) ifadesi, ülkelerin çıkarlarını nasıl önceliklediklerinin bariz bir örneği olarak öne çıkmıştır.³ Çünkü bu ifadelerin dile getirildiği toplantının yapıldığı ülke adaletin olmadığı, bilakis haksızlığın, hukuksuzluğun olduğu bir ülke olan Libya'dır. Bu anlamda Kaddafi'nin diktatörlüğü altında 40 yıldır ezilen kitleleri görmemek ise sadece reel politik gereği ve çıkar endeksli hareket etmekle izah edilmektedir.

Türkiye'nin, Libya olaylarında izlediği siyasete dair iki durum tespiti yapılabilir: Birincisi Türkiye, Libya'da önemli yatırımlara ve Kaddafi ile iyi ilişkilere sahipti. Türkiye, Kaddafi'nin gitmesi halinde veya muhaliflerin güçlenmesi halinde, Kaddafi'nin şahsına indirgenen politikalardan dolayı milyar dolarlarca zarar edebilirdi. İkincisi, muhalifler kazanırsa, onlar desteklenmediği için yeni oluşacak yönetim ile Türkiye'nin, Libya'nın yeniden yapılandırılması üzerine hiçbir şey konuşmaya söz hakkı olmayacaktı. Ki bu durum da Türkiye'nin milyar dolarlarca zarar etmesi anlamına gelmektedir. İki yönüyle de sorun teşkil

³ Türkiye Libya olaylarında, genelde de olduğu gibi değerleri önceleyen bir dil kullanmıştır. Pek çok Avrupa ülkesinin böyle bir kaygısı zaten bulunmamaktadır. Değer öncelikli bir dil kullanan Türkiye'nin dahi çıkarları gereği hareket etmek zorunda kalması veya durumunda olması, değerleri üstün tutma/önceleme kaygısına bile sahip olmayan ülkelerin neden ve nasıl çıkar odaklı politika izlediklerinin anlaşılması açısından dikkate şayandır.

eden bu durum karşısında Türkiye, sürecin başından sonuna net bir tavır al(a)mamıştır. Libya olaylarında dış politikadaki ikilemi ve çıkar endeksli politikaları daha net görmek adına Şubat-Mart (2011) aylarında geliştirilen politikalara bakmak gerekmektedir.

21 Mart Pazartesi günü itibariyle Başbakanlık Konutunda, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Işık Koşaner ve MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın katıldığı bir toplantı düzenlenmiş ve 1,5 saat süren toplantıda durum değerlendirmesi yapılmıştır. Başbakan Erdoğan, o gece ABD başkanı Barack Obama ile görüşükten sonra, Salı günü partisinin TBMM grup toplantısında açıklama yapacağını bildirmiştir (www.sabah.com.tr, 2011). Bu noktada Türkiye'nin bağımsız karar ver(e)memesi ve bölgede güç dengelerini hesaba katması yani başka bir deyişle ABD ile görüşükten sonra açıklama yapması dikkate şayandır. 22 Mart Salı günü partisinin grup toplantısında hararetle bir konuşma yapan Başbakan, "*Türkiye asla ve asla Libya halkına silah doğrultan taraf olmayacaktır*" diyerek Türkiye'nin tavrını açıkça ortaya koymuştur. Yine aynı toplantıda "*Türkiye'nin değişimin, demokrasinin, insan haklarının ve ifade özgürlüğünün tarafında olduğunu*" belirtmiştir. Diğer taraftan çıkar ile ilgili mevzuda da batıya gönderme yapan Başbakan Erdoğan, "*Bizim Libya ile ilişkimiz petrol ilişkisi değildir, çıkar ilişkisi değildir*" şeklinde açıklamada bulunmuştur (www.sabah.com.tr, 2011). Ancak ne var ki, demokrasi, insan hakları ve ifade özgürlüğü gibi kavramların çok uzak olduğu Libya'da 42 yıldır diktatör olan Kaddafi ile iyi ilişkiler içerisinde olmuş olması Türkiye'deki karar mercileri açısından izah edilmesi zor bir durumdur.

Grup toplantısından bir gün sonra 23 Mart 2011'de bu sefer Davutoğlu, bazılarınca "Haçlı" olarak adlandırılan bir operasyona katılmamız mümkün değildir diyerek Türkiye'nin tavrını ortaya koymuştur (www.sabah.com.tr, 2011). Ki operasyonlar koalisyon güçleri tarafından başlatılmıştı ve henüz NATO olaya müdahil değildi.

Bir gün sonrasında ise -24 Mart Perşembe günü- yine Davutoğlu, NATO konusunda çekincelerimiz giderildi, "operasyonlar bir-iki gün içinde NATO'ya devredilecek" açıklamasını yapmıştır (www.sabah.com.tr, 2011). Aslında başından beri NATO'nun Libya'ya müdahalesine de karşı çıkan Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu karara kadar ancak dayanabilmiştir. Libya'da çatışmalar başlayalı henüz on gün olmuşken -28 Şubat'ta- Almanya

temaslarını sürdüren Başbakan Erdoğan, verdiği demeçte “NATO'nun Libya'da ne işi var” demek sureti ile bu durumun anlamsızlığına dikkat çekmiştir (Yetkin, 2011). Erdoğan'ın bu söyleminin üzerinden henüz bir ay geçmemişken Türkiye NATO'nun komuta ettiği bir operasyona “Evet” demek durumunda kalmıştır.

Böylece Davutoğlu'nun mezkûr açıklamasından sonra NATO'daki kriz aşılmış ancak uluslararası camiada Türkiye'nin yaşamak zorunda kaldığı çelişkili durum da gün yüzüne çıkmıştır.

Türkiye'nin Libya olaylarında öne sürdüğü sorun, operasyonun başını Fransa'nın çektiği bir koalisyon gücü tarafından yürütülmesiydi. Zira Fransa, Tunus olaylarında devlet başkanı Zeynelabidin'i iktidarda tutmak için gerekirse asker göndeririz demek sureti ile bölgede cereyan eden olayları okuyamamış, Tunus ve Mısır olaylarında geri kalmıştı (Özdağ, 2011). Geri kalmışlığın yanında, popülaritesini kaybetmeye başlayan Sarkozy'nin 2012 yılında yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde tekrar seçilebilmek için böylesine aktif bir rol üstlendiği de ileri sürülen tezlerden biri olmuştu. Sebepler ne olursa olsun tek gerçek Fransa'nın, Libya olaylarında baş aktör olduğudur. Fransa'nın bu tutumundan rahatsız olan Türkiye, tavrını sert ve net şekilde ortaya koymuştu. Eleştirilerin odağı olan Sarkozy, operasyonun yapılış amacını, oldukça değer odaklı bir şekilde açıklamıştır: “İkinci bir Srebrenitsa vakası yaşanmasın”. Sarkozy, amaçlarının Kaddafi'yi görevinden uzaklaştırmak değil, askerlerin kışlalara geri dönmelerini sağlamak olduğunun da altını çizmiştir (www.sabah.com.tr, 2011). Türkiye'nin de itirazlarının etkisi ile operasyon, Fransa'nın (Sarkozy'nin) başını çektiği bir koalisyon gücü operasyonu olmaktan çıkıp NATO operasyonuna dönüşmüştür. Ancak operasyonun NATO'ya geçmesi, bir NATO ülkesi olan Fransa'nın etkisini kırsa da operasyondaki yerine bir hanel getirmemiştir. Operasyonların devri, başka bir bakış açısı ile Fransa'nın tavrından rahatsız olan NATO ülkesi Türkiye'nin, Fransa'nın da içinde olduğu -hatta başı çektiği- bu sürece ortak olmasını sağlamıştır.

Davutoğlu'nun 24 Mart'ta yaptığı açıklamadan 3 gün sonra 27 Mart Pazar günü ajanslar, NATO'nun BM Güvenlik Konseyi'nin Libya konusundaki kararını tüm yönleriyle uygulamayı ve hava saldırıları dâhil olmak üzere tüm hava operasyonlarının komutasını üstlenmeyi kabul ettiğini geçmiştir (www.sabah.com.tr, 2011). Bu durum Libya'da artık tek söz

hakkına sahip gücün NATO olduğu anlamına gelmektedir. 29 Mart Salı günü ise İngiltere'nin başkenti Londra'da uluslararası Libya konferansı düzenlenmiştir. Konferansa, Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, İngiltere Başbakanı David Cameron, NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Jean Ping, İslam Konferansı Teşkilatı Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu ile birlikte yaklaşık 40 ülkenin dışişleri bakanı katılmıştır. Toplantıda NATO'nun operasyonları tüm yönleri ile devralmasının ayrıntıları konuşulmuştur (www.sabah.com.tr, 2011).

Özetle Libya'da iç karışıklıklar 17 Şubat'ta başlamış ve yaklaşık 1 ay sonra koalisyon güçleri Libya'yı bombalamaya başlamıştır. Türkiye, koalisyon güçlerine sert çıkarak, böyle bir suça ortak olmayacağını belirtmiş ve nihayetinde operasyonun komutası Mart ayının sonuna doğru NATO'ya geçmiştir. Ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu NATO operasyonları 7 ay devam etmiştir.

TBMM tarafından 24 Mart 2011 tarihinde Libya'ya asker gönderilmesi ile ilgili 998 sayılı karar alınmış, bu kararı müteakiben Türk Silahlı Kuvvetleri unsurları 29 Mart 2011 tarihi itibarıyla NATO harekâtına katılmıştır (www.cumhuriyet.com.tr, 2011). Türk Silahlı Kuvvetleri, harekâta bir denizaltı, dört firkateyn, altı F-16 hava savunma uçağı, bir lojistik destek gemisi, iki KC-135 tanker uçağı, helikopter unsurları, Özel Kuvvet karargâh personeli ve sualtı taarruz (SAT), amfibi ve sualtı görev timleri ile katılım sağlamıştır (www.bugun.com.tr, 2011). Türk Silahlı Kuvvetleri, icra edilen NATO harekâtının ambargo bölümüne etkili bir şekilde katkı sağlamış, Libya topraklarına yönelik taarruz faaliyetlerine ise iştirak etmemiştir. Harekat kapsamında F-16 uçakları tarafından 582 sorti, KC-135 tanker uçakları tarafından 166 sorti yapılmıştır (www.haberinvakti.com, 2011).

Yukarıdaki bilgi ve ifadelerden çıkan sonuç, Türkiye'nin faydalı ve aktif bir şekilde operasyonda yer aldığı ancak Libya halkına hiçbir şekilde silah doğrultmadığıdır. Kısacası yetkili birimlerin de ifadesi ile Türkiye, lojistik destek ve hizmet vermek sureti ile operasyona dâhil olmuştur.

Peki, Lojistik destek nedir? En basit ifade ile lojistik, “kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere her türlü ürünün, hizmetin ve bilgi akışının çıkış noktasından varış noktasına kadar taşınmasının etkili ve verimli bir biçimde planlanması ve uygulanması” (www.tdk.org.tr, 2011)

şeklinde tanımlanmaktadır. Lojistik hizmet ise, savaşta ve harekâta askerlik mesleğinin çok yönlü görevlerini yerine getirme olarak ifade edilebilmektedir (Akalm vd., 2009: 1313). Yani lojistik için kısaca geri hizmet denilebilir. Savaşlarda ileri kuvvetlerin başarısının geri hizmetin başarısına endeksli olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Bir savaşta, istihbarat, mühimmat vs. gibi geri hizmetlerde sıkıntı çekmeyen birimler ileri operasyonlarda başarılı olmaktadır. Bu cihetten bakıldığında Türkiye, direkt olarak Libya halkına silah doğrultmuş olmamakla beraber, silah doğrultanların operasyonlarını verimli bir şekilde sürdürebilmeleri için geri hizmetleri yerine getirmiştir.

Çıkar odaklı siyasetin bir sonucu olarak Türkiye, Libya olaylarında iki sorunlu-çelişkili hareketle yüz yüze kalmıştır. İlki Türkiye'nin, NATO'nun orada ne işi var cümlesini sarf etmesinin üzerinden bir ay geçmeden NATO'nun düzenlediği operasyonlara iştirak etmesi, ikincisi de verilen lojistik desteği değer odaklı göstermesidir.

Bu iki durum tespitini biraz daha detaylandırmak gerekirse, eğer NATO insani değerleri koruma ve sivillerin hayatlarını kurtarma adına bir ülkeye giriyorsa NATO'nun orada ne işi var ifadesi çelişiktir. Zira NATO'un taşıdığı bu düşünceler değer odaklıdır. Ancak NATO kisvesi altında birtakım devletler, milli çıkarlarını gözeterek çıkar elde etmek amacı ile o ülkeye giriyorlarsa NATO hakkında yapılan bu çıkış elbette çok ulvi ve değerlidir. Ancak bu sefer de bu ulvi olan ve değer arz eden çıkışın yapılmasından henüz bir ay geçmemesine rağmen aynı örgütle operasyonlara katılmak çelişik bir tutumdur. Kısacası, Türkiye'nin NATO'nun operasyonuna karşı çıkararak başta takındığı değer odaklı tutumun ardından NATO'nun bir üyesi olarak operasyonlarda görev alması tenakuza düşmesine sebep olmuştur.

Türkiye'nin tenakuza düşmesine sebep olan diğer cümle ise, Başbakan Erdoğan'ın "biz Libya halkına asla ve asla silah doğrultan taraf olmayacağız" sözü olmuştur. Türkiye, aktif olarak Libya halkına belki silah doğrultmuş değildir. Ancak ne var ki silah doğrultan kimse ile silah doğrultana her türlü imkânı sağlayan, desteği veren, ancak bir tek silah doğrultmayan kimse arasında önemli bir farktan söz etmek mümkün değildir.

Devletlerin kendi çıkarları için mücadele ettiğini gösteren bir diğer önemli olay da Kaddafi'nin düşmesine müteakip yaşanmıştır. Başkent Trablus'un UGK'nın yönetimine geçmesini takiben, Avrupalı liderler Libya'ya çıkartma yapmışlardır. İlk olarak Başbakan Recep

Tayyip Erdoğan, Arap Baharı'nı yaşayan ülkelere ziyaret gerçekleştireceğini duyurmuş ve bu çerçevede Mısır'dan sonra 16 Eylül 2011 tarihinde Libya'yı ziyaret etmiştir (www.mfa.gov.tr, 2011). Başbakan Erdoğan'ın, 16 Eylül'de Libya'yı ziyaret edeceğinin duyulmasının ardından 15 Eylül'de Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ve İngiltere Başbakanı David Cameron apar topar Libya'ya gitmiştir. Bölgede UGK başkanı Abdulcelil ile görüşen liderler için, NATO operasyonunun meyvelerini toplamaya gittiler yorumu yapılmıştır (www.sabah.com.tr, 2011). Yapılan bu yorumun bir diğer muhatabı da kuşkusuz, Cameron ve Sarkozy'den bir gün sonra ülkeye giden Türkiye olmuştur. Ziyareti gerçekleştiren liderler ile UGK temsilcileri arasında Libya'da ölen ve yaralanan insanların ve Libya'nın geleceğinin konuşulmuş olması da muhtemeldir. Ancak dünya kamuoyunda oluşan izlenim, ziyareti gerçekleştiren liderler ile Libya'nın yeni liderleri arasında Yeni Libya'nın nasıl şekilleneceği pazarlıklarının yapıldığı şeklinde olmuştur.

SONUÇ YERİNE: ÜLKELERİN KADERLERİNİ GÜCE SAHİP OLMA ARZUSU TAYİN EDER

Türkiye, Fransa ve İngiltere Libya'da milyar dolarlarca yatırımı olan ülkelerdir. Bütün bu ülkeler buradaki çıkarlarını koruma eğiliminde olmuşlardır ve bundan sonraki süreçlerde de olacaklardır. Bu eğilim çerçevesinde stratejiler geliştirmektedirler. Bu stratejileri gerçekleştirirken toplumların vicdanını göz önünde bulundurmaya ve onların rızasını almaya da özen göstermektedirler. Bu sebeptendir ki Fransa, operasyonlara başlarken ikinci bir Srebneritsa yaşanmasın –ki Srebneritsa'da şehri boşaltan Hollandalı askerlere emri veren Fransız generaldi– diye operasyon düzenlenmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Ayrıca Fransa operasyonun başlarında hem muhalifleri hem de Kaddafi'yi idare etme adına amaçlarının Kaddafi'yi indirmek değil askerlerin kışlalara dönmesini sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de ilk başta NATO'nun müdahalesinin gereksizliği üzerinde durmuş ve ardından da Libya halkına asla ve asla silah doğrultan taraf olmayacağız gibi değer odaklı bir dil kullanmak sureti ile siyasetini geliştirmiştir.

Güç ve çıkar bağlamında hadiseye bakıldığında Libya ile ilgili konularda arz-ı endam eden ülkelerin, bu ülke ile ciddi ekonomik ilişkilerinin veya potansiyellerinin olduğunu görmek

çok zor değildir. Bu sebepten gerek Türkiye, gerek Fransa gerek İngiltere, gerekse İtalya Libya'da karışıklıklar başladığı andan itibaren olayları yakından takip etmişlerdir. Ve kullandıkları dil her ne kadar değer odaklı olmuşsa da siyasetlerini, ülkedeki dengeleri göz önüne alarak minimum zayıf ve maksimum kazanç elde etme üzerine inşa etmişlerdir.

Türkiye, Libya olayında iki sorunlu ve zor karar ile karşı karşıya kalmıştır. Ya olaylar başlamadan önce arasının çok iyi olduğu Libya'ya yani Kaddafi'ye sahip çıkılacak ya da muhalif gruplar desteklenmek sureti ile yeni oluşacak yönetimle iyi bir başlangıç yapılacaktır (Ayhan, 2011: 17). Kaddafi'nin desteklenmesi fakat devrilmesi halinde, UGK'nin operasyonlar devam ederken söylediği "her ülke yardımı nispetinde karşılık görecektir" restinden milyar dolarlarca zarar ihtimali bulunmakta, muhalifler desteklendiğinde de, olası Kaddafi varlığının getireceği zararlar bulunmaktaydı. Bu sebepten her iki ihtimali de hesaba katarak siyasetini geliştiren Türkiye, önce NATO'nun orada ne işi var demek suretiyle üstü kapalı Kaddafi'ye sahip çıkmış, ardından BM Güvenlik Konseyi'nden çıkan karar gereği savunduğu doğruların arkasında duramamıştır. Zira bir-iki koalisyon gücün kendi kafasına göre saldırılarda bulunduğu bir ortamda değerleri savunmak ve bağımsız bir dış politika geliştirmek kolay ancak BM'nin aldığı bir karara rağmen aynı politikayı devam ettirmek zordur. Bilinir ki BM Güvenlik Konseyi bir karar aldığı zaman onun sonunu getirene kadar üstüne gider ve karşı gelenleri de bir şekilde cezalandırır. Bu görünmez kılıcın altında değerleri savunmak artık eskisi kadar kolay olmamıştır.

Gücün hâkim ve onu elde etmek için doğası gereği mücadele eden insanın var olduğu dünyada devletler, idealist dil kullansalar da tarih boyunca hep çıkarlarını korumak için mücadele etmişlerdir. İnsan doğası değişmeyeceği için bundan sonra da devletlerin çoğu zaman çıkarları peşinde koşacakları sonucunu çıkarmak zor olmasa gerektir.

KAYNAKÇA

AKALIN, Şükrü Haluk ve diğerleri, (2009), Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

AKGÜL, Öner, (2011), Libya'da İç Savaş'a Dış Müdahale: Avrupa Birliği Devrimin Neresinde, Ortadoğu Analiz, Cilt:3 Sayı: 36, ss.51-59.

-
- ARI, Tayyar, (2002), Uluslararası İlişkiler Teorileri, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ARI, Tayyar, (2005), Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ARIBOĞAN, Deniz Ülke, (2007), Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ATAMAN, Muhittin, ve Sait SÖNMEZ, (2010), Libya ve Uluslararası Sistem: Radikalizmden Yumuşamaya, içinde Dünya Çatışmaları, Ed. Kemal İNAT ve Diğerleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Cilt: 1.
- AYDIN, Hakan, “Arapların Rüyası(zlığı)”, EKOPOLİTİK, <http://www.ekopolitik.org/public/printnews.aspx?id=5320>, Erişim Tarihi: 06.09.2011
- AYHAN, Veysel, (2011), Libya Savaşı, Uluslararası Etkileri ve Türkiye'nin Konumu, Ortadoğu Analiz, Cilt:3, Sayı:28, ss.8–18.
- BBC, “Libyalı isyancıların komutanı öldürüldü”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/07/110728_libya_general.shtml, Erişim Tarihi: 08.12.2011.
- BBC, “NATO Libya harekatını masaya yatırıyor”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/10/111021_nato_libya.shtml, Erişim Tarihi: 08.12.2011.
- BOZDAĞLIOĞLU, Yücel, (2007), Realizm içinde, Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram ve Teoriler, Ed. Haydar ÇAKMAK, Platin Yayınları, Ankara.
- BÖLME, Selin M. ve Diğerleri, (2011), Batı ve Kaddafi Makasında Libya, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- BUGÜN, “Genelkurmaydan Harekat Açıklaması”, <http://www.bugun.com.tr/haber-detay/174218-genelkurmay-dan-harekat-aciklamasi-haberi.aspx>, Erişim Tarihi: 20.12.2011.
- ÇALIŞ, Şaban ve Erdem ÖZLÜK, (2007), Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:18, s. 225–243.
- CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, (2011), “Africa: Libya”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html>, Erişim Tarihi: 04.12.2011.

-
- CNN, "NATO ends Libya mission", <http://edition.cnn.com/2011/10/31/world/africa/libya-nato-mission/index.html>, Erişim Tarihi:08.12. 2011.
- CNNTÜRK, "Kaddafi'nin iktidarını kutlaması da olay", <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/09/02/kaddafinin.iktidarini.kutlamasi.da.olay/541617.0/index.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2011.
- CNNTÜRK, "İtalya, Libya'da petrol üretimine başladı", <http://www.cnnturk.com/2011/ekonomi/piyasa.hisse/09/26/italya.libyada.petrol.uretimine.basladi/630728.0/index.html>, Erişim Tarihi: 13.12.2011.
- CUMHURİYET, "TSK, Libya'dan Geri Çekiliyor", <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=290310>, Erişim Tarihi: 19.12.2011.
- DHA, "Meğer Kaddafi",<http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=144847>, Erişim Tarihi: 13.12.2011.
- DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye-Libya Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya_siyasi-iliskileri.tr.mfa, Erişim Tarihi: 06.09.2012.
- DONNELLY, Jack, (2000), Realism and International Relations, Cambridge University Press, Cambridge.
- EURONEWS, "Libya'da petrol yeniden akmaya başlıyor", <http://tr.euronews.net/2011/09/03/libya-da-petrol-yeniden-akmaya-basliyor/>, Erişim Tarihi: 09.12.2011.
- HABERİNVAKTİ, "Türk askeri Libya'dan Dönüyor", <http://www.haberinvaleti.com/dunya/turk-askeri-libyadan-donuyor-h13422.html>, Erişim Tarihi: 20.12.2011.
- HABERTÜRK, "BM, Libya'ya müdahalenin önünü açtı", <http://www.haberturk.com/dunya/haber/611565-bm-libyaya-mudahalenin-onunu-acti>, Erişim Tarihi: 07.12.2011.
- HABERTÜRK, "NATO'nun Libya Operasyonu Bitti", <http://www.haberturk.com/dunya/haber/683331-natonun-libya-operasyonu-bitti>, Erişim Tarihi:08.12.2011.
- HÜRRİYET, "Kaddafi sonrası Libya'da binlerce kişi işkence görüyor", <http://www.hurriyet.com.tr/planet/19315481.asp>, Erişim Tarihi: 10.12.2011.
- HÜRRİYET, "Erdoğan'a insan hakları ödülü verildi", <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16406003.asp>, Erişim Tarihi: 15.12.2011.

-
- HÜRRİYET, “Kaddafi'nin 40. yıl kutlamasına Emine Erdoğan da katıldı”, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12398253>, Erişim Tarihi:15.12.2011
- İSPARTA TİCARET ve SANAYİ ODASI, “Libya Ülke Raporu”, http://www.itso.org/docs/pdf/country_reports/Libya_ulke_raporu_2011.pdf, s.4, Erişim Tarihi: 14.12.2011.
- İSTANBUL TİCARET ODASI, “Libya Ülke Raporu”, <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Ulke/Libya.pdf>, s.3, Erişim Tarihi: 14.12.2011.
- LİBYATR, “Erdoğan'a, ”Kaddafi İnsan Hakları” Ödülü Verildi”, <http://www.libyatr.com/erdogan-kaddafi-insan-haklari-odulu-verildi.htm>, Erişim Tarihi: 14.12.2011.
- MACHIAVELLI, Niccolo, (2002), Prens, Çev. Murat SATICI, İlya Yayınevi, İzmir.
- MACHIAVELLI, Niccolo, (1994), Prens, Çev. Nazım Güvenç, Anahtar Kitaplar, İstanbul.
- MORGENTHAU, Hans, J., (1946), Scientific Man vs. Power Politics, Chicago IL; University of Chicago Press.
- MORGENTHAU, Hans, (1967), Politics Among Nations, New York, Alfred A. Knopf.
- MORGENTHAU, Hans and Kenneth A. THOMPSON, (1985), Politics Among Nations, New York: McGraw-Hill.
- MOSELEY, Alexander, (2011), A'dan Z'ye Felsefe, Çev. Ali SÜHA, NTV Yayınları, İstanbul.
- NATO, “NATO and Libya”, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_71994.htm, Erişim Tarihi: 08.12.2011.
- ÖZDAĞ, Ümit, “Libya'ya Saldırı Gerekli miydi?”, <http://www.gazete5.com/haber/umit-ozdag-tarafsiz-bolge-de-libya-konusmasi-22-mart-2011-97621.htm>, Erişim Tarihi: 17.12.2011.
- ÖZDEMİR, Haluk, (2008), Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme, SBF Dergisi, Cilt:63, Sayı:3 ss.113–144.
- RADİKAL, “Libya'da petrol savaşı başladı”, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1061350&CategoryID=80>, Erişim Tarihi: 09.12.2011.

-
- RADİKAL, “Libya'da bulunan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a, 'Kaddafi İnsan Hakları' Ödülü verildi, ”<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1030723&Date=29.11.2010&CategoryID=77>, Erişim Tarihi: 13.12.2011.
- SABAH, “Başbakanlık'ta Libya Zirvesi”, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/03/21/basbakanlikta_libya_zirvesi, Erişim Tarihi: 13.12.2011.
- SABAH, “Grup Toplantısında Konuştu”, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/03/22/basbakan_erdogan_grup_toplantisinda, Erişim Tarihi: 16.12.2011.
- SABAH, “Davutoğlu Sert Çıktı”, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/03/23/davutoglu_sert_cikti, Erişim Tarihi: 16.12.2011.
- SABAH, “NATO Krizi Aşıldı”, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/03/24/nato_krizi_asildi, Erişim Tarihi: 17.12.2011.
- SABAH, “Sarkozy 'Srebrenitza' katliamını hatırladı”, http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/03/25/sarkozy_srebrenitza_katliamini_hatirladi, Erişim Tarihi: 18.12.2011.
- SABAH, “Uluslararası Libya Konferansı Başladı”, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/03/29/uluslararasi-libya-konferansi-basladi>, Erişim Tarihi: 18.12.2011.
- SABAH, “NATO, BM'nin Libya Kararını Kabul Etti”, http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/03/27/nato_bmnin_libya_kararini_kabul_etti, Erişim Tarihi: 18.12.2011.
- SABAH, “Koşa Koşa Meyve Toplamaya Gittiler”, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/16/kosa-kosa-meyve-toplamaya-gittiler>, Erişim Tarihi: 21.12.2011.
- SONHABERLER, “Libya'da 6 ayda kaç bin kişi öldü?”, <http://www.sonhaberler.com/haber/libyada-6-ayda-kac-bin-kisi-oldu-76234.htm>, Erişim Tarihi: 08.12.2011.
- ŞAHİN, Mehmet, (2011), Tunus Olayları, Ortadoğu ve Türkiye Deneyimi, Ortadoğu Analiz, Cilt:3, Sayı:26.
- TANNENBAUM, Donald G, ve David SCHULTZ, (2011) Siyasi Düşünme Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri, Çev. Fatih DEMİRCİ, Adres Yayınları.
- THE NEW YORK TIMES, “U.N. Votes to End Foreign Intervention in Libya ”, <http://www.nytimes.com/2011/10/28/world/middleeast/security-council-ends-libya-intervention-mandate.html>, Erişim Tarihi: 08.12.2011.

-
- TİMETÜRK, “Libya'da kaç Türk işçi çalışıyor”, <http://www.timeturk.com/tr/2011/02/21/libya-da-kac-turk-isci-calisiyor.html>, Erişim Tarihi: 11.12.2011.
- TOKLU, Vefa, (2006), Uluslararası İlişkiler, 3. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.
- TÜRK DİL KURUMU, “Lojistik”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5048c5ad3e5dd9.16572573, Erişim Tarihi: 06.09.2012.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, Erişim Tarihi: 10.12.2011.
- WALT, Stephen M, (1997), Progressive Power of Realism, *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, pp. 931–935.
- WALTZ, Kenneth, N., (1979), *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison-Wesley.
- WENDT, Alexander, (1992), Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics, *International Organization* 46, 2, Spring 1992.
- WILLIAMS, Michael C. (2004), Why Ideas Matter in International Relations: Hans Morgenthau, Classical Realism, and the Moral Construction of Power Politics, *International Organization*, Vol. 58, No. 4 (Autumn, 2004), pp. 633–665.
- YETKİN, Murat, “Libya Operasyonuna Türkiye de Katılıyor, RADİKAL, ”<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1043514&Yazar=MURAT%20YETK%DDN&Date=20.03.2011&CategoryID=97>, Erişim Tarihi: 17.12.2011.
- ZAMAN, “Tunus'taki olayların Arap dünyasındaki Dalgaları”, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1086310>, Erişim Tarihi: 06.12.2011.